

Олександр Добржанський

Встановлення української влади на Буковині в 1918 році та ставлення до цього окремих етнічних груп краю

Oleksandr Dobrzhanskyi

Establishment of Ukrainian Power in Bukovyna in 1918 and Attitude of Certain Ethnic Groups of the Region to It

Summary

The article analyzes the preconditions and the process of establishing Ukrainian power in Bukovyna in 1918. Particular attention is paid to the analysis of the attitude of certain ethnic groups of the region to the Ukrainian statehood. It is noted that before the division of Bukovyna along ethnic lines, Germans and Jews had a benevolently neutral position, the Poles and most of the Romanian politicians showed a hostile attitude. For 6 days of its existence, the Ukrainian government in Bukovyna has proven its efficiency and administrative ability. It acted as a component of the West Ukrainian People's Republic. However, open aggression by Romania stopped the confident advance of the Ukrainians.

Keywords: Austria-Hungary, Bukovyna, West Ukrainian People's Republic, Bukovynian Veche, Ukrainian National Rada (Council).

На початок ХХ століття Буковина була окремим коронним краєм, східним форпостом Австро-Угорської імперії. Ще з часів входження до Молдавського князівства край відзначався багатонаціональним складом населення. За понад 140-річне перебування в імперії Габсбургів національне розмаїття ще більше зросло. Зумовлювалося це активною політикою запрошення на проживання до краю вихідців з інших регіонів Австро-Угорщини, а також заохоченням імміграції із сусідніх країн.

Напередодні Першої світової війни в краї проживало декілька десятків етнічних груп. Однак переважна більшість з них була малочисельною. Наприклад, за переписом 1910 року на Буковині налічувалося 1005 чехів і словаків, 800 словенців, 36 італійців, 3232 росіян-старообрядців, 10391 угорців¹. Тільки п'ять етнічних груп

¹ *Mitteilungen des statistischen Landesamtes des Herzogthums Bukowina, Czernowitz 1913, heft XVII, teil 2, s. 57–95.*

краю були досить чисельними і суттєво впливали на економічні та суспільно-політичні відносини. Це українці, румуни, євреї, німці і поляки. Кожна з цих етнічних груп мала свої особливості, займаючи певне місце в суспільних відносинах.

Українці були найчисельнішою групою, компактно проживали в північній і північно-західній частині краю. За переписом 1910 року їх налічувалося 305 101, що становило 38,38% усього населення². Серед них переважали селяни, українців жителів міст було порівняно небагато. В 1910 році українське міське населення становило 25 417 осіб, відповідно 8,33% усіх українців краю³. Щоправда в Чернівцях у цей час проживало 15 254 українців і вони були другою за чисельністю групою після євреїв.

Румуни були на другому місці за чисельністю, 273 254 (34,38%)⁴. Вони компактно проживали в південній і південно-східній частині краю. Більшість румунів були селянами. Але ця етнічна група мала хоча й не чисельну, але дуже впливову групу великих землевласників, чиї предки були боярами Молдавського князівства. Вони намагалися відстоювати свої соціальні інтереси, маючи значну кількість депутатів у Буковинському сеймі і представників у Австрійському парламенті.

Третьою за чисельністю етнічною групою були євреї, 102 919 (12,86%)⁵. В Австро-Угорщині їх не визнавали окремою етнічною групою, рахуючи в статистичних переписах разом з німцями, як німецькомовних. Однак, їх чисельність легко визначається за іудейським віросповіданням. Проживали євреї переважно в містах і містечках. Вони були найчисельнішою етнічною групою в Чернівцях, а також у повітових центрах Радівці, Серет, Сучава, Сторожинець, Вижниця. Їх вплив на економічні відносини в краї стрімко зростав.

Німці поступалися за чисельністю євреям. На 1910 рік їх було 64 932 (8,12%)⁶. Вони проживали в містах і містечках. Також було декілька німецьких сільських колоній. Особливо великий вплив

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

німці мали в управлінських структурах. За весь час існування герцогства Буковина всі президенти краю були німцями.

Порівняно високими темпами в краї зростала чисельність польського населення. Переважно це відбувалося за рахунок переселення з Галичини. На 1910 рік їх налічувалося 36 210 (4,56%)⁷. Поляки проживали як в містах так і в сільській місцевості. Досить впливовою групою були польські великі землевласники.

На початку ХХ століття всі етнічні групи Буковини залишалися вірними імперії Габсбургів і не висловлювали якихось сепаратистських ідей. Їхні політики змагалися за те, щоб створити для своїх народів кращі умови не міняючи державної приналежності. Українці, зокрема, вважали за потребу досягти широкої національно-територіальної автономії, добитися створення окремого українського коронного краю, куди б увійшли Східна Галичина, Північна Буковина і Закарпаття. Приблизно до цього ж прагнули і румуни, відстоюючи ідею об'єднання всіх територій Австро-Угорщини, заселених румунами, в окремий автономний край. При цьому, всю Буковину вони вважали румунською територією. Поляки Буковини відстоювали ідею повернення Буковини до складу Королівства Галичини і Володимирії, як це було до 1849 року.

В умовах Першої світової війни питання створення української територіальної автономії значно активізувалося. Його піднімали Головна Українська Рада, Союз Визволення України, а пізніше Загальна Українська Рада, Українська парламентська презентація Галичини, Союз парламентських і сеймових депутатів Буковини. У «Програмній декларації» Загальної Української Ради, зокрема, зазначалося:

Тепер, коли українська країна є охоронним валом для Австрії; тепер український нарід для запоруки розвою своєї національної свободи домагається в межах Австро-Угорщини територіально-національної автономії, з'єдинення українських областей в одну автономну, на основах свободи і демократії збудовану територію...⁸.

⁷ Там само.

⁸ Кость Левицький, *Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918*, Львів 1928, с. 157.

Велике значення в умовах війни мав також зовнішній фактор. На Буковину претендували Росія і Румунія. Остання вступила в війну на боці Антанти в 1916 році, виторгувавши для себе значні територіальні надбання включно з Буковиною.

На українців Галичини і Буковини значне враження справила революція в Росії, утворення Української Центральної Ради, проголошення незалежності Української Народної Республіки.

Питання майбутнього краю особливо активно почало обговорюватися в пресі Буковини в 1918 році. Укладення Берестейського миру було розцінено українською громадськістю як велике досягнення українського державотворення. По селах і містах були організовані урочисті зібрання під назвою «Свято миру і відродження української держави», на яких обов'язково піднімалося питання про створення українського коронного краю.

Влітку 1918 року на Буковині активно обговорювалося проблема ратифікації Берестейського миру Австро-Угорщиною, а після того як стало відомо про секретні протоколи, ставилася вимога ратифікування і їх. З приводу цих питань також було проведено цілу низку різного роду зібрань по селах Буковини. Наприклад, депутат А. Лукашевич в кінці серпня – на початку вересня провів народні віча в громадах Прилипче, Лука, Кострижівка, Звиняче, Хрещатик, Кулівці, Василів, Чуньків, Репуженці Заставнівського та Кіцманського повітів. На всіх цих віча ставилася вимога остаточної ратифікації Берестейського таємного договору і висловлювався протест проти можливого відокремлення Галичини під польською зверхністю⁹.

Фактично, в цей час, питання утворення окремого українського автономного краю розглядалося вже в практичній площині. Це викликало дискусії в німецькомовній пресі щодо того, чи варто підтримувати поділ Буковини на українську і румунську частини. Негативну відповідь на це дала „Czernowitzer Morgenblatt”. Зокрема, газета повідомляла:

Поділ Буковини по суті завдасть великої шкоди німецькому елементу. Наші німецькі державні установи, німецькі гімназії та народні школи, німецький університет і загалом німецька культура

⁹ „Czernowitzer Morgenblatt”, Czernowitz 1918, 10. September.

буде триматися ще якийсь час після утворення окремого українського коронного краю, однак рано чи пізно будуть витіснені прогресуючою українською культурою¹⁰.

У відповідь на це, українська газета «Буковина» зазначила:

Проти злучення Буковини із Східною Галичиною запротестували також жиди й німці буковинські. Ці дві нації, що творять зникаючу меншість в краю, були до тепер панами в краю, їх мова урядовою мовою по урядах і школах. І тому, зрозуміле для нас, що вони уживають всяких аргументів, щоби не втратити гегемонії в краю над українською більшістю. Та вже час їм знати, що більшість буковинського населення це не німці і що скорше, чи пізніше народи, які заселяють край, зажадають права й для себе й своєї мови і їх штучному панованню мусить прийти кінець¹¹.

Значного загострення набули відносини на Буковині восени 1918 року, коли стало зрозуміло, що Австро-Угорщина потерпить поразку в Першій світовій війні і перестане існувати в тому вигляді, в якому вступила у війну. Чернівецька газета «Буковина» 11 жовтня опублікувала велику редакційну статтю, в якій аналізувала прагнення чехів, словаків, словенців, поляків до створення незалежних держав на уламках Австро-Угорщини і оприлюднила прагнення українців краю. В статті зазначалося:

Румуни жадають устами посла Ісопескула-Грекула злуки заселених румунами земель Буковини й Семигороду в одну державну цілість у зв'язі з австрійською монархією.

За Буковину зачнуть небавки шарпатися на два боки. Ми українці стоїмо твердо за злукою Східної Галичини й північної Буковини по Серет в одно державне українське тіло...

У всякім разі нехай ніхто не надіється на те, що український нарід прийме добровільно чие би то не було чуже ярмо на себе. Против

¹⁰ „Czernowitzer Morgenblatt”, Czernowitz 1918, 11. Juli.

¹¹ Створене українського коронного краю в Австрії, «Буковина», Чернівці 1918, 12 липня.

усякого насильства ми готові боротися до останку. Наш нарід має також право самоозначення, проголошене усіма народами¹².

Українські політики Буковини натхненно сприйняли ідею про скликання української Конституанти у Львові. 12 жовтня відбулась нарада представників українських партій краю, яка визначила склад делегацій для участі в Конституанті і ще раз заявила:

...ми жадаємо права самоозначення і для нас українців, ставимо наше право на українські області Буковини з нашим культурним і господарським осередком містом Чернівцями, взиваємо румунський народ не давати свої руки до поневолення українців і обіцяємо й ми то саме¹³.

Як бачимо, українські політики чітко стояли на позиціях поділу Буковини за етнічною ознакою, враховуючи дані австрійського перепису 1910 року. Чернівці вони небезпідставно відносили до української частини Буковини.

В середовищі румунських політиків не було єдиної точки зору на майбутнє Буковини. З одного боку вони були одноставні в тому, що Буковина повинна об'єднатися з Семигороддям і утворити окрему автономну одиницю. З іншого боку, були розбіжності, щодо того як ділити Буковину. Депутат австрійського парламенту, впливовий політик К. Ісопескул-Грекул заявляв від імені румунського депутатського клубу:

Румуни дотримуються свого історичного права на Буковину, однак визнають, що українці є корінним народом на частині цієї землі. В справі виділення українських повітів Буковини українці не знайдуть перешкод з боку румунів, оскільки наша батьківщина також і надалі буде зберігати свою автономію як окремий коронний край¹⁴.

¹² «Буковина», Чернівці 1918, 11 жовтня.

¹³ *Самовизначення народів і українці в Австрії*, «Буковина», Чернівці 1918, 18 жовтня.

¹⁴ „Czernowitzer Morgenblatt”, Czernowitz 1918, 23. Juli.

Варто зауважити, що румунські депутати австрійського парламенту до останнього залишалися вірними Австро-Угорщині, і в своїх бажаннях далі окремого автономного краю до розпаду імперії не йшли.

Відомий румунський політик, також депутат австрійського парламенту А.Ончул відстоював думку, про поділ Буковини за етнічною ознакою. Щоправда, восени 1918 року його політична сила втратила вплив на широкі верстви румунського населення, а А. Ончул не мав можливості популяризувати свої ідеї.

Найбільш радикальні позиції займав румунський політик, великий землевласник Я. Флондор, який на осінь 1918 року офіційно був у відставці, не був ні депутатом австрійського парламенту, ні депутатом Буковинського сейму, але уважно стежив за розгортанням подій, зберігаючи авторитет серед значної частини румунських національних сил. Він твердо відстоював думку, що вся Буковини повинна належати румунам і край потрібно об'єднати з Румунією.

Варто віддати належне українським політичним силам Буковини. В складних умовах розвалу Австро-Угорщини вони діяли активно і наполегливо відстоювали свої ідеї щодо українського державотворення. Після проголошення Українською Національною Радою створення української державності у складі Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття, буковинські делегати 24 жовтня створили в Чернівцях Буковинський крайовий комітет, як представництво Української Національної Ради на чолі з О.Поповичем. Його ще також називали буковинська делегація Української Національної Ради. Цей комітет взяв на себе всю організаційну роботу по встановленню української влади на Буковині.

Одна з ключових ідей, яку обстоював Крайовий комітет, скликати Буковинське віче, тобто загальнонародні збори українців, провести своєрідний плебісцит серед українських представників, який повинен був підтвердити курс на створення української держави з колишніх територій Австро-Угорщини.

Активність українців викликала занепокоєння румунів, які також вирішили визначитися зі своїм майбутнім. 27 жовтня вони скликали в Чернівцях у румунському народному домі збори, на яких зібралося понад 300 представників різних політичних сил

і соціальних груп. Збори ухвалили резолюцію, в якій зокрема зазначалося:

Представники румунського народу Буковини, що зібралися сьогодні, 27 жовтня 1918 р. у столиці краю Чернівцях, оголошують себе на основі їх національного права на самовизначення Конститувантою цього румунського краю. Конституванта прийняла рішення про об'єднання неподільної Буковини з іншими румунськими землями в одну незалежну національну державу, оголошуючи про свій намір діяти з цією метою у повній згоді з румунами Угорщини й Семигороду¹⁵.

Разом з тим, ряд відомих румунських політиків відмовилися брати участь у цих зборах не підтримуючи їхні рішення. Проти резолюції румунських національних зборів виступили румунські депутати австрійського парламенту Г. Грігорович та А. Ончул.

Із протестом проти рішення румунів і підтримкою Української Національної Ради виступили ціла низка українських громадських організацій, зокрема, збори українських студентів Чернівецького університету, третій з'їзд українського православного духовенства Буковини, з'їзд учителів Заставнівського повіту та ін.

Буковинська делегація «Української Національної Ради» 27 жовтня ухвалила маніфест до народу, який було розіслано по селах і містах Буковини. В ньому, зокрема зазначалося: «...зійдіться всі, з цілого краю, з кожного села в неділю 3 листопада до Чернівців, щоби там повселюдно об'явити свою волю цілому світові»¹⁶.

3 листопада 1918 року в Чернівцях зібралося понад десять тисяч українців з усіх куточків Буковини. Віче відбувалися одночасно в кількох локаціях міста, а потім українці організовано пройшли вулицями Чернівців і зібралися на площі Єлизавети (нині Театральна), де було ще раз підтверджено підтримку резолюції віча.

Буковинське віче ухвалило рішення з шести пунктів. В ньому визначалася територія Буковини, яка мала перейти під українське правління, найвищою владою визнавалася Українська

¹⁵ „Glasul Bukovinei”, Cernăuți 1918, 29 octombrie.

¹⁶ До українського народу Буковини, «Буковина», Чернівці 1918, 1 листопада.

Національна Рада, представникам інших національностей краю пропонувалося подати своїх делегатів до Української Національної Ради пропорційно до їхньої чисельності на Буковині, вимагалось якнайшвидше прийняти конституцію української держави на території колишньої Австро-Угорської імперії, висловлювався протест проти намагання інших народів захопити українську територію краю і робився заклик до буковинської делегації Української Національної Ради якнайшвидше перебрати владу в українській частині Буковини. Ця резолюція була підготовлена заздалегідь. Але під час віча виявилось, що значна частина учасників під впливом агітації окремих політичних партій та зростання національно-патріотичних настроїв, висловлювалася за негайне об'єднання всіх українських земель. Тому в газеті «Буковина» було вміщено додатковий пункт: «Віче бажає прилучення австрійської частини української землі до України»¹⁷.

Потужна акція українців справило велике враження на представників інших національних груп краю. Німецькі газети повідомляли:

Влаштована вчора українцями маніфестація мала надзвичайно гідний і спокійний перебіг. В маніфестації взяли участь приблизно 10 тис. осіб. Після проведення зборів у «Народному Домі», під час яких було прийнято численні резолюції, учасники влаштували згуртованими рядами похід через місто, який імпонував своїм спокоєм і порядком¹⁸.

Українські політики загалом займали виважену позицію і намагалися домовитися з румунськими представниками. Після румунської Конституанти було проведено декілька раундів переговорів між представниками українців і румунів. За основу було взято пропозицію А. Ончула про те, що суто румунські громади в Буковині повинні підпорядковуватися румунській владі, суто українські – українській, в той час як доля змішаних має вирішуватися шляхом референдуму чи обраними представництвами громад, які мають визначити до якої території вони хочуть

¹⁷ *Крайове віче в Чернівцях*, «Буковина», Чернівці 1918, 10 листопада.

¹⁸ „Czernowitzer Morgenblatt”, Czernowitz 1918, 4. November.

приєднатися. Місто Чернівці тимчасово мало залишатися під тим самим управлінням як і дотепер. Таке врегулювання ситуації мало бути тимчасовим до остаточного рішення мирної конференції.

Українські представники погоджувалися з такою пропозицією, однак переважна більшість румунських політиків відмовлялися дотримуватися такої ухвали, вважаючи, що вся Буковина має бути румунською.

Що ж стосується німців і євреїв, то вони займали переважно нейтральну позицію, сподіваючись що до поділу Буковини не дійде. Євреї були готові стати посередниками у переговорах між українцями і румунами щодо майбутнього краю. Єврейська Національна Рада Буковини декілька разів зверталася до обох сторін з пропозицією про посередництво. Але ці спроби виявилися марними через непоступливу позицію румунів.

Німці до останнього сподівалися, що Буковина залишиться в складі Австрії, але, враховуючи розгортання подій, загалом погоджувалися на поділ Буковини за етнічною ознакою, наголошуючи на тому, що переважна більшість німецьких поселень знаходилася на півдні краю.

Відкрито ворожу позицію щодо українців займали поляки. Вони повністю в усьому підтримували румунів. Така позиція фактично була прямим продовженням їхньої політики в Галичині.

В умовах, коли Румунська Національна Рада не хотіла йти ні на які поступки в питанні поділу Буковини, український Крайовий комітет вирішив підтримувати контакти з А.Ончулом, як представником частини румунів і брати владу в свої руки.

6 листопада 1918 р. українські представники прибули до крайового президента графа Й. Ецдорфа і зажадали передачі влади. Варто зауважити, що на той час Й. Ецдорф одержав повноваження від австрійської ради міністрів про передачу управління Буковини національним партіям¹⁹. Президент краю зробив спробу ще раз домовитися з Я. Флондором. Після відмови останнього Й. Ецдорф погодився передати владу над румунською частиною Буковини А. Ончулу, який заявив, що представляє Румунську Національну Раду, створену румунськими депутатами австрійського парламенту у Відні. Насправді це не відповідало дійсності.

¹⁹ Еріх Прокопович, *Кінець австрійського панування в Буковині*, Чернівці 2003, с. 35.

О четвертій годині дня 6 жовтня відбулася офіційна передача влади. Протокол передачі від українців підписали О. Попович, М. Спинул, І. Семака і від румунів А. Ончул.

Була опублікована прокламація українського і румунського національних комісарів О. Поповича та А. Ончула про перебрання влади на Буковині. Фактично, в Чернівцях було встановлено українську владу, бо А. Ончул не мав людей, щоб розставити їх у владних структурах міста та краю.

Такий перебіг подій загалом був позитивно зустрінутий представниками різних етнічних груп краю. Німців і євреїв найбільше хвилювало, щоб не дійшло до збройного протистояння.

У спільному випуску газет „Czernowitzer Allgemeine Zeitung” – „Czernowitzer Tagblatt” повідомлялося:

Бурхливий ранок сповнений щедрих подій для столиці краю і для Буковини залишився позаду нас. Українська Національна Рада перебрала в полудень владу над Чернівцями і над українськими областями північної Буковини. Хто міг би подумати, що таке глибоке перетворення здійсниться в цілковитому спокою! Лише перед будинками крайового уряду і перед магістратом стояло небагато перехожих в той час, коли там з'явилися панове українці для перебрання влади. А втім, місто виглядало зовсім звичайно. Маніфест, який в післяобідні години було вивішено на всіх вуличних перехрестях, виразно пояснював, що перебрання влади в Чернівцях має лише тимчасовий характер, бо переговори з румунами до цього часу не привели до жодної розв'язки. Остаточне вирішення залишається за мирною конференцією²⁰.

Встановлення українською влади сприятливо позначилося на ситуації в Чернівцях та Буковині загалом. В місті майже припинилася нічна стрілянина, припинено спроби пограбувань. Біля найважливіших адміністративних установ поставлено українську охорону. Українські патрулі забезпечували спокій на вулицях. Німецькі газети повідомляли:

²⁰ *Gemeinsame Kriegsausgabe*, „Czernowitzer Allgemeine Zeitung” – „Czernowitzer Tagblatt”, Czernowitz 1918, 7. November.

Після хвилюючої середи вчора ми мали спокійний день. Панове д-р Омелян Попович і д-р Аурел рицар фон Ончул перебрали вже департаменти у крайовому уряді і цілий день проводили наради... Безпека в місті на очах посилюється, що викликає в публіки велике заспокоєння. Стрільянина вночі продовжується, однак в більшості вона виникає перед постами, яких поставлено охороняти склади і окремі важливі об'єкти²¹.

7 листопада О. Попович та А. Ончул прийняли присягу від державних чиновників на вірність українській і румунській владі. Лідер українських соціал-демократів Осип Безпалко зібрав нараду міських службовців і обговорив з ними принципи управління містом. Також в цей час українська влада переймалася постачанням продовольства до Чернівців, забезпечення електростанції мазутом, перевезенням демобілізованих солдат, роботою банківських установ та емісією грошей тощо.

Тим часом прихильники Я.Флондора вирішили робити основну ставку не на переговори, а на окупацію краю румунськими військами. Румунська Національна Рада ще 27 жовтня направила листа до уряду Румунії з проханням розпочати інтервенцію на Буковину. Однак в урядових колах Румунії вагалися, не знаючи як зреагують країни Антанти на таку агресію. Нагадаємо, що в травні 1918 року Румунія вийшла з війни, підписавши Бухарестський мир з країнами Четвертного союзу. Тільки 10 листопада, за день до завершення Першої світової війни, Румунія повторно вступила у війну на боці Антанти.

Місцеві румуни робили все щоб прискорити прихід румунського війська. В Сучавському повіті на початку листопада було спровоковано пограбування державних складів та єврейські погроми. Це було використано сучавським повітовим керівництвом, щоб запросити румунські війська. 6 листопада в Сучаву вступив невеликий загін румунів під командуванням майора Іонеску ніби для наведення порядку. Однак вглиб Буковини вони не наважувалися рухатись.

²¹ *Gemeinsame Kriegsausgabe*, „Czernowitzer Allgemeine Zeitung” – „Czernowitzer Tagblatt”, Czernowitz 1918, 8. November.

Румунська Національна Рада продовжувала бомбардувати румунського короля проханнями про введення військ на Буковину. Вже 8 листопада над Чернівцями з'явився румунський літак, який розкидав листівки румунською мовою. В них повідомлялося, що румунські війська незабаром вступлять до Чернівців для того щоб припинити анархію і захистити майно громадян. Такий захід справив враження на чернівчан.

А. Ончул, в свою чергу відправився до Ясс для того щоб пояснити ситуацію і добитися від румунської влади схвалення свого проекту вирішення буковинського питання. Однак його ніхто вже не хотів слухати. А. Ончула було інтерновано і він вже не зміг повернутися на Буковину.

За таких обставин українська влада Буковини мала б взятися за організацію оборони краю. Однак цього не було зроблено, хоча необхідні рішення й приймалися. Українські військові формування нараховували всього 450 чоловік, але навіть і їх не було приведено в бойову готовність.

Тим часом, 9 листопада румунські війська вступили в містечко Глибока, за 20 кілометрів від Чернівців. Увечері цього ж дня делегація у складі відомого політика, історика М. Кордуби і сотника Радомського прибула до Глибокої і передала протест-меморіал від Української Національної Ради з поясненням ситуації. В документі зазначалося:

Зважаючи на прокламації генерала Задіка від 9 цього місяця ми заявляємо від імені і за дорученням Української [Національної] Ради в Чернівцях:

Неправдою є буцімто в краю панує анархічний стан; навпаки ми згідно з цісарським маніфестом законно перебравли владу від крайового президента графа Ецдорфа. Завдяки вжиттю нами рішучих заходів в місті і в краї зберігається спокій і порядок

Таким чином відпадає підстава для втручання румунських військ. Тому ми звертаємо увагу командира королівських військ на те, що в випадку дальшого просування вперед румунських військ будуть вжиті необхідні заходи як перед Українською Національною

Радою в Києві, так і перед урядами держав Антанти, які сприятимуть відновленню наших прав і прав нашого краю²².

Однак ця заява не справила жодного враження на румунське командування. Разом з тим, румунське керівництво вичікувало, зондуючи можливі міжнародні наслідки окупації всієї Буковини. Тільки 11 листопада по полудні, дуже несміливо румунські війська вступили в Чернівці. Як згадував очевидець тих подій Іван Пігуляк: «Коли перед Чернівцями з'явилося голе й босе румунське військо, не було на місці навіть і сотні доброго українського війська»²³.

Цього дня відомий український політик, на той час голова Буковинського крайового комітету В. Залозецький в присутності членів Румунської Національної Ради на чолі з Я. Флондором, генерала Задіка, представників румунських товариств, які відзначали захоплення Буковини, оголосив протест «проти непрошеної насильницької окупації Північної Буковини, яка на північ від Серету є чисто українським краєм»²⁴. Через декілька годин В. Залозецький був заарештований.

Захоплення Північної Буковини румунськими військами тривало декілька тижнів. 2 грудня 1918 року було окуповано Вижницю і Путилу. На всій території Північної Буковини було оголошено стан облоги. Українські товариства були закриті, заборонено діяльність українських політичних партій, заарештовано понад 200 представників української інтелігенції, в тому числі й кількох членів буковинської секції Української Національної Ради.

Окупація Буковини Румунією по-різному була сприйнята етнічними групами краю. Повністю і без застережень дії румунів підтримали поляки. Єврейська Національна Рада зайняла ворожу позицію, відмовилася брати участь в урочистостях, організованих румунськими політиками з приводу приєднання Буковини. Пояснювалося це перш за все антисемітською поведінкою румунських військ на півдні краю.

²² Мирон Кордуба, *Переворот на Буковині*, «Літературно-науковий вісник», Львів 1923, т. LXXXI, кн. XII, с. 25.

²³ Григорій Піддубний, *Буковина, її минуле і сучасне*, Харків 1928, с. 101.

²⁴ Мирон Кордуба, *Переворот на Буковині...*, с. 27.

Німці дотримувалися нейтралітету, займаючи вичікувальну позицію, покладаючи надію на рішення міжнародної конференції по післявоєнному облаштуванню світу.

Проти окупації Буковини протестував уряд Західно-Української Народної Республіки та уряд УНР. Однак міжнародна ситуація склалася так, що країни Антанти, нехтуючи правом українців Буковини на самовизначення, віддали край Румунії. Встановилося румунське панування, яке розтягнулося більш ніж на двадцять років.

Таким чином, впродовж кількох десятиліть українці Буковини виношували ідею про створення своєї національно-територіальної автономії в складі Австро-Угорщини, з подальшою перспективою створення Української незалежної держави. В умовах завершення Першої світової війни історія надала такий шанс українцям краю. Українська влада на Буковині проіснувала всього 6 днів, але довела свою ефективність. Важливо було те, що українці не зазіхали на чужі території, домагалися поділу краю за етнічною ознакою, опиралися в своїх прагненнях на підтримку широких верств населення, гарантували національно-культурні права іншим етнічним групам на українській території. До цих прагнень загалом позитивно поставилися буковинські німці, євреї і навіть частина румунських політиків. Тільки відкрита агресія з боку сусідньої держави зупинила впевнений поступ українців. Але в народній пам'яті ці події відклалися як величний успіх, як свято єднання з усіма українськими землями, як своєрідний підсумок подвижницької роботи кількох поколінь по утвердженню права українців жити в своїй соборній незалежній державі.

Бібліографія

Преса

- „Czernowitzer Morgenblatt”, Czernowitz 1918, 10. September.
- „Czernowitzer Morgenblatt”, Czernowitz 1918, 11. Juli.
- „Czernowitzer Morgenblatt”, Czernowitz 1918, 23. Juli.
- „Czernowitzer Morgenblatt”, Czernowitz 1918, 4. November.
- «Буковина», Чернівці 1918, 11 жовтня.
- „Glasul Bukovinei”, Cernăuți 1918, 29 octombrie.

Література

- До українського народу Буковини*, «Буковина», Чернівці 1918, 1 листопада.
- Кордуба М., *Переворот на Буковині*, «Літературно-науковий вісник», Львів 1923, т. LXXXI, кн. XII. Левицький К., *Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918*, Львів 1928.
- Крайове віче в Чернівцях*, «Буковина», Чернівці 1918, 10 листопада.
- Піддубний Г., *Буковина, її минуле і сучасне*, Харків 1928. *Створене українського коронного краю в Австрії*, «Буковина», Чернівці 1918, 12 липня.
- Прокопович Е., *Кінець австрійського панування в Буковині*, Чернівці 2003
- Самовизначення народів і українці в Австрії*, «Буковина», Чернівці 1918, 18 жовтня
- Gemeinsame Kriegsausgabe*, „Czernowitzer Allgemeine Zeitung” – „Czernowitzer Tagblatt”, Czernowitz 1918, 7. November.
- Gemeinsame Kriegsausgabe*, „Czernowitzer Allgemeine Zeitung” – „Czernowitzer Tagblatt”, Czernowitz 1918, 8. November.
- Mitteilungen des statistischen Landesamtes des Herzogthums Bukowina*, Czernowitz 1913, heft XVII, teil 2.